

МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ КАНАДСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Павлюк В. І.

Анотація. Стаття присвячена питанню окреслення можливостей і викликів Болонського процесу для канадських університетів. Проаналізовано шляхи та напрями гармонізації вищої багаторівневої педагогічної освіти Канади в рамках співпраці з європейськими країнами у ХХІ ст. Розкрито специфіку реформування університетських навчальних програм з освітньо-кваліфікаційних рівнів системи підготовки вчителів у Канаді (бакалавр, магістр, доктор).

Ключові слова: Болонський процес, канадські університети, освітньо-кваліфікаційні ступені: бакалавр, магістр, доктор.

Аннотація. Стаття посвящена вопросам возможностей и вызовов Болонского процесса для канадских университетов. Проанализированы пути и направления гармонизации высшего многоуровневого педагогического образования Канады в рамках сотрудничества с европейскими странами в ХХІ в. Раскрыта специфика реформирования университетских учебных программ образовательно квалификационных уровней системы подготовки учителей в Канаде (бакалавр, магистр, доктор).

Ключевые слова: Болонский процесс, канадские университеты, образовательно квалификационные степени: бакалавр, магистр, доктор.

Annotation. The aim of the article is to define the possibilities and challenges of Bologna process for Canadian universities. The ways of harmonization of high multi-level pedagogical education of Canada within a framework of the cooperation with European in ХХІ century. The peculiarities of restructuring of universities' educational programs with educational-qualified levels of the professional training system for teachers in Canada (bachelor,

magister, doctor).

Key words: Bologna process, Canadian universities, educational-qualified levels: bachelor, magister, doctor.

Актуальність нашого дослідження зумовлена тим, що в багатьох країнах світу Болонські реформи викликали неабияку зацікавленість та породили дискусії серед європейських, а також їхніх міжнародних партнерів, стосовно широкого кола питань, пов'язаних із створенням Європейського простору вищої освіти (надалі – ЄПВО).

У зв'язку з цим автором статті обрано за **мету** – визначити можливості та виклики Болонського процесу для канадських університетів та розвитку багаторівневої педагогічної освіти в Канаді у XXI ст., а також проаналізувати шляхи та напрями гармонізації вищої педагогічної освіти Канади в рамках співпраці з європейськими країнами та обміну досвідом підготовки фахівців.

Нагадаємо, що 25 травня 1998 року в Парижі міністри освіти Великобританії, Німеччини, Італії і Франції прийняли Спільну декларацію (Сорбонська декларація), якою і був започаткований поступальний рух Болонського процесу в Європі та визнано необхідність формування ЄПВО [1]. При цьому ЄПВО розглядається не як формування єдиної системи вищої освіти, а як рівнопартнерське об'єднання національних освітніх систем (на сьогодні їх вже 46), які розвиваються відповідно до спільно погоджених принципів. На регулярних конференціях міністрів європейських країн, а також семінарах з питань Болонського процесу визначаються пріоритети і перспективи розвитку ЄПВО на певні часові періоди, які фіксуються у деклараціях (Сорбонській (1998 р.), Болонській (1999 р.)) або комюніке (Празкому (2001 р.), Берлінському (2003 р.), Бергенському (2005 р.), Лондонському (2007), Льовенському (2009 р.)) [4]. В Комюніке останньої конференції, яка відбувалася 28-29 квітня 2009 року в Лювені (Leuven/Louvain-la-Neuve) (Бельгія) і в якій взяли участь представники з 46 країн було зафіксовано *пріоритети розвитку ЄПВО до 2020 року*, зокрема в

таких площинах: соціальний вимір: рівний доступ до вступу до вищого навчального закладу і закінчення навчання; активізація навчання впродовж життя; надійність працевлаштування; навчання, зорієнтоване на конкретного студента, і навчальна місія вищої освіти; розвиток освіти на основі сучасних досягнень науки та оперативне запровадження інновацій; посилення міжнародної відкритості; забезпечення високої якості мобільності студентів і викладачів; посилення і покращення якості збору інформаційних даних; запровадження багатовимірних інструментів прозорості освітнього процесу; збільшення фінансування на вищу освіту [4].

Таким чином, підтверджено подальший розвиток в 2010 році стратегії “Європейський простір вищої освіти в глобальному вимірі” та намір країн-учасниць (теперішніх та майбутніх) продовжувати подальшу роботу в світовому співтоваристві за такими основними стратегічними напрямками: покращення інформування про ЄПВО, сприяння покращенню привабливості та конкурентоспроможності ЄПВО; посилення співробітництва на основі партнерства; інтенсифікація стратегічного діалогу; покращення процедури визнання дипломів, здобутих на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях (циклах) системи професійної підготовки фахівців.

Згідно європейських підходів в рамках вимог Болонського процесу до реформування національних систем вищої педагогічної освіти загальноприйнятою моделлю двоциклової (дворівневої, без присвоєння наукового ступеня) вищої освітньої підготовки майбутніх учителів у ЄПВО стала комбінація програм першого (бакалаврат) та другого (магістратура) циклів у співвідношенні - 180+120 кредитів ЄКТС (3+2 роки). На початку XXI ст. у вищих навчальних закладах Європи активно запроваджується нова трициклова структура (бакалавр-магістр-доктор філософії) [1].

Для порівняння, в Канаді підготовка вчителів, яка здійснюється майже в п'ятдесяти канадських університетах [3;5], надає студентам (які успішно завершили навчання), як і в більшості західних країн, три освітньо-

кваліфікаційних ступеня: бакалавра, магістра і доктора.

Для отримання ступеня бакалавра (*Bachelor's Degree*) потрібно навчатися в університеті протягом 3-5 років (залежно від провінції, кваліфікації та здібностей студентів). Після трьох років навчання надається звичайний ступінь (*Ordinary Degree*), а після чотирьох років – ступінь „з відзнакою” (*Honours Degree*). Інколи ступінь „з відзнакою” може бути наданий за гарні результати й після третього року навчання.

Щоб стати магістром (*Master's Degree*) необхідно мати ступінь бакалавра та потрібно провчитися ще якнайменше рік та написати дослідницьку чи практичну дипломну роботу. Загалом, програма магістра в галузі освіти передбачає навчання впродовж 2-4 років,

Для отримання докторського ступеня (*Doctor's Degree*) потрібно ще якнайменше три роки навчання і не менше року практичної діяльності у студентському містечку.

Фундаментальні зміни, привнесені в систему європейської вищої освіти в рамках Болонського процесу наприкінці ХХ-початку ХХІ ст., супроводжуються яскравими прикладами для розуміння їх впливів і перспектив для канадських університетів [2]. 26-27 січня 2009 року в Канаді відбувся симпозиум “Болонський процес і його значення для канадських університетів”, який був організований Асоціацією канадських університетів та коледжів [7]. На цій знаковій для канадських вищих навчальних закладів зустрічі було розкрито політичне, програмне та практичне значення Болонського процесу для канадських університетів. Зокрема, дозволено ряду канадських університетів втілювати в навчальний процес кращі освітні стратегії з Болонського процесу, які приносять для канадської вищої освіти найбільшу користь. Фінансову підтримку для таких упроваджень погоджено з такими канадськими організаціями, як: Федеральне управління людськими ресурсами (*Les Ressources humaines (RHDSC)*), Управління розвитку компетенцій (*Le Développement des compétences Canada*), Міністерство

іноземних справ (Les Affaires étrangères et du Commerce international (МАЕСІ)) та Європейська місія в Канаді (La Délégation de la Commission européenne au Canada).

Гармонізація вищої освіти Канади відповідно до вимог ЄПВО, її розвиток здійснюватиметься за певними напрямками. Насамперед, це: *пріоритетне запровадження інноваційних досягнень освіти і науки; забезпечення соціального контексту вищої освіти; висунення проблеми якості освіти.*

Зазначимо, що в Асоціації канадських університетів (АУСС) не має одностайної думки щодо слідування за Болонським процесом [6]. Це питання поки що постійно вивчається, але інтерес до Болонського процесу продовжує невпинно зростати серед все більшого числа канадських вищих навчальних закладів. Результати Болонського процесу привертають увагу провінцій Канади завдяки рекомендаціям Ради Міністрів освіти Канади (СМЕС) і Федерального управління людськими ресурсами (Les Ressources humaines (RHDSC)). Зокрема, Рада Міністрів освіти Канади (СМЕС) працює постійно над покращенням поширення інформації в контексті здобуття вищої освіти як щодо партнерів Канади, так і щодо цілої Європи. Організуючи щорічні освітні конференції, Канадська асоціація вищої освіти (АСЕС) регулярно інформує своїх учасників щодо позитивних результатів (досягнень) Болонського процесу. Тому, на сьогодні, канадське університетське середовище демонструє постійний живий інтерес до інформації і аналізів досягнень Болонського процесу. По суті, численні канадські університети визнають креативні (творчі) можливості реформування освітніх процесів у Європі в контексті Болонського процесу та починають відігравати активну роль у його поширенні і в Канаді.

При цьому канадські університети впроваджують у навчальний процес лише окремі елементи Болонської моделі вищої освіти, які на їх погляд є найбільш корисними. Зокрема, деякі канадські університети почали

застосовувати в себе європейську систему кредитів (ECTS) в рамках обміну з європейськими партнерами через посередництво міжнародної організації - Ініціативи академічної міжнародної мобільності студентів і викладачів (RHDS). Деякі канадські університети переглядають свою політику тривалості підготовки бакалаврів після оцінювання можливості визнання бакалаврату 3-х років навчання згідно з умовами Болонського процесу. Інші канадські університети проявляють заінтересованість у створенні Додатку до диплома, що надаватиметься після успішного закінчення студентом кожного з рівнів (циклів) навчання згідно Болонської моделі вищої освіти.

Так, вищі навчальні заклади провінції Квебек, приглядаючись ближче до Болонського процесу, розробляють форми тісних взаємодій та взаємообмінів досвідом підготовки фахівців (в тому числі і майбутніх учителів), які укладаються, зокрема, з французькими партнерами і ризикнули на кардинальні зміни в своїх університетських програмах відповідно до тих програм, що притаманні французькій вищій школі в рамках Болонського процесу. Деякі з канадських університетів визначаються для себе актуальною позицію щодо питання прийняття іноземних студентів до вищих циклів, водночас зважаючи на ризики напливу дипломів бакалавра 3-х років навчання. Як справедливо наголошують канадські вчені і практики в галузі вищої освіти, позитивні рішення щодо прийняття студента, який отримав ступінь бакалавра, повинні відповідати досягненням кожного кандидата, а не просто бажанню продовжувати навчання в канадських університетах. Важливо, передусім, брати до уваги ступінь спеціалізації навчання в рамках бакалаврської програми 3-х років навчання, що визначає подальшу ґрунтовну підготовку на вищих освітніх рівнях (циклах).

Загалом, більшість канадських університетів повністю усвідомлюють важливість здобутків європейських університетів та критично оцінюють власні відставання у розвитку вищої освіти порівняно з їхніми європейськими партнерами, а також оцінюють власні потенційні

можливості. Вони шукають і обирають площини налагодження зв'язків з європейськими партнерами (зокрема, і з окружними або університетськими департаментами (адміністраціями)) для того, щоб рухатись вперед поряд та брати участь в діалогах та зустрічах як в Європі, так і ззовні неї.

На початку 2008 року члени постійного консультативного Комітету міжнародних зв'язків (CCPRI) обговорювали останні результати просування Болонського процесу поза Європою і визначили наступні три пріоритети для розвитку взаємодії і співпраці канадської вищої освіти з європейською в спектрі Болонського процесу, а саме: набір іноземних студентів; прийняття до вищих циклів та оцінювання основних компетенцій; мобільність студентів. Були визначені і зокрема головні можливості та основні виклики, які можуть мати місце в канадських університетах в рамках кожного з зазначених пріоритетних напрямів розвитку вищої освіти в Канаді [7].

Розглянемо детальніше ці пріоритетні напрями та можливості і виклики для розвитку канадської багаторівневої вищої освіти.

1.Набір іноземних студентів.

Для того, щоб зробити канадську вищу освіту більш привабливою в світовому вимірі, в канадських університетах пропонують навчальні програми двома мовами: англійською та французькою. Водночас, одне з найбільших занепокоєнь канадських університетів полягає в глибинній конкурентоспроможності процесу міжнародної вищої освіти, тобто в ризикові напливу іноземних студентів з недостатньою освітньою підготовкою.

Можливості. Якщо студенти, вихідці з Європи, будуть у своїх вищих навчальних закладах оволодівати основами компетенцій, закладеними в кредитах ECTS та в Додатку до диплома, то канадські програми вищих циклів можуть почерпнути корисне з міжуніверситетських обмінів в контексті приросту студентів, які успішно оволоділи змістом першого і другого циклів кваліфікацій.

Виклики. Скорочення тривалості програми підготовки докторів в Європі порівняно з Канадою може призводити до відтоку з Канади фахівців, які успішно закінчили навчання на двох рівнях (бакалаврату і магістратури) і бажають продовжувати наукові дослідження чи працевлаштуватися поза Канадою. Тому канадські вищі навчальні заклади повинні будуть проводити якісніший маркетинг щодо випуску студентів, а також розширити заходи з фінансування для привернення уваги найкращих студентів.

2. Прийняття до вищих циклів та оцінювання основних компетенцій.

Питання визнання і прийняття на вищий цикл навчання іноземних студентів, які отримали диплом бакалавра після 3-х років навчання в європейських вищих навчальних закладах неоднозначно сприймається в канадському університетському середовищі. З одного боку, бакалаврська підготовка європейських студентів є більш спеціалізована і це сприятиме розробці в Канаді навчальних програм вищих циклів підготовки фахівців більш фундаментальними. З другого боку, викликає занепокоєння адекватності суми отриманих студентами знань з бакалаврських програм 3-х і 3,5-5 років та порівнюваності їхніх компетенцій. В цьому плані важливою є позиція канадських університетів, що рішення стосовно прийняття до вищих циклів прив'язується до питання щодо досягнення кожного кандидата зокрема, а не щодо тривалості його навчання.

Можливості. Спрямування канадських науковців і практиків на позицію прийняття студентів на вищі цикли в новій якості реалізації навчальної програми, як це закладено в Болонському процесі, матиме очевидно користь з поширення в Канаді права і можливості відбору кваліфікованих студентів, які бажають продовжувати навчання на вищих циклах з меншою тривалістю, але вищою якістю.

Виклики. Канадські університети визнають за необхідне розглядали свою освітню політику і практику прийняття на вищі цикли навчання з точки зору нового погляду на дипломи, відповідні Болонському процесу. Можливо,

скорочення тривалості першого циклу навчання буде не на користь студентів, які планують продовжувати своє навчання на вищих циклах у Канаді, а значить і буде шкодити якості їхньої підготовки. Кожен канадський навчальний заклад вирішує сам слідувати за ситуацією і реагувати адекватним чином.

3. Мобільність студентів.

Прозорі механізми, що закладені Болонським процесом, такі як система кредитів ECTS і Додаток до диплома, відкривають можливості для збільшення мобільності студентів. Вони надають перевагу для зручних обмінів щодо ознайомлення з навчальними періодами за кордоном для навчальних закладів-партнерів. Програми фінансування такі як Еразмус Мундус (Erasmus Mundus) зобов'язуються найкращим чином сприяти і підкреслювати можливості співробітництва. Покращуючи якість вищої європейської освіти і здатність європейських навчальних закладів до впровадження таких програм, Болонський процес розширює шляхи європейсько-канадського співробітництва.

Можливості. Болонський процес ставить все більше акцентів на наукових дослідженнях зовнішніх партнерів, у тому числі і Канади.

Виклики. Як правило, європейські навчальні заклади надають і будуть все більше наджувати перевагу партнерам, які беруть участь в Болонському процесі та запровадили в себе систему кредитів ECTS і Додаток до диплома. Канадські університети теж зможуть бути залученими до прийняття за згодою програм обміну і навчальних курсів, які узгоджені з їх європейськими партнерами, шляхом взаємовизнання дипломів і системи кредитів.

Таким чином, перспективними для канадських університетів у контексті просування Болонського процесу в Канаді є нові можливості, пов'язані з перспективою взаємодії з загальноєвропейським освітнім простором, а саме: більша мобільність для студентів та викладачів; спільні

освітні та пошукові проекти з європейськими університетами; конкурентоспроможність на європейському і світовому ринку праці.

Література

1. Булгакова Н.Б. Вища освіта і Болонський процес. Педагогіка вищої школи : навч.-метод. посіб. / Н. Б. Булгакова. — К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту “НАУ-друк”, 2009. — 84 с.
2. Келли Дж. Образование в Канаде: современное состояние и тенденции развития / Келли Дж., Данко Р., Корзинский Е. // Педагогика – 2000. – №1.–С.93–100.
3. Муқан Н.В. Система професійної підготовки майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл в університетах Канади / Н.В. Муқан. — Л. : НУ “Львівська політехніка”, 2006. — 140 с.
4. Болонський процес 2020 – Європейський простір вищої освіти у новому десятиріччі: Комюніке конференцій Європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту, Льовен і Лувен-ла-Ньов, 28-29 квітня 2009 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolpr/komunike_2009_ukr.doc .
5. Система образования в Канаде. Университеты Канады. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.directtalk.ru/canada_un_ed.shtml.
6. Document d’information de l’AUCC : Les repercussions du Processus de Bologne pour les universités canadiennes. Avril 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aucc.ca>.
7. Le Processus de Bologne et ses repercussions pour les universités canadiennes. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aucc.ca/events/2009/int_mtgs/bologna_f.html.

THE POSSIBILITIES AND CHALLENGES OF BOLOGNA PROCESS FOR CANADIAN UNIVERSITIES

Pavluk V.I.